

УДК 339.9:330.366+338.43

О. О. Вознюк, О. В. Дзяд

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

ДОСВІД ПЕРЕХОДУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА БРАЗИЛІЇ НА ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Охарактеризовано динаміку та структуру виробництва й споживання, зовнішню торгівлю сільськогосподарськими товарами Бразилії. Встановлено напрями позитивних зрушень у сільському господарстві в контексті переходу на засади сталого розвитку. Систематизовано механізми, програми та інструменти державної сільськогосподарської політики та обґрунтовано їх комплексний і системний характер.

Ключові слова: сільське господарство, сталий розвиток, державна сільськогосподарська політика, фінансові інструменти підтримки, Бразилія.

О. А. Вознюк, Е. В. Дзяд

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Украина

ОПЫТ ПЕРЕХОДА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА БРАЗИЛИИ НА ПРИНЦИПЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Охарактеризованы динамика и структура производства и потребления, внешняя торговля сельскохозяйственными товарами Бразилии. Установлены направления позитивных сдвигов в сельском хозяйстве в контексте устойчивого развития отрасли. Систематизированы механизмы, программы и инструменты государственной сельскохозяйственной политики, обосновано ее комплексный и системный характер.

Ключевые слова: сельское хозяйство, устойчивое развитие, государственная сельскохозяйственная политика, финансовые инструменты поддержки, Бразилия.

О. О. Vozniuk, O. V. Dzyad

Oles Honchar Dnipropetrovsk National University, Ukraine

BRAZIL'S EXPERIENCE IN THE AGRICULTURE CONVERSION ON THE BASIS OF SUSTAINABILITY

The aim of the article is the assessment of Brazil's agriculture current state and Brazil's experience in the agriculture conversion on the basis of sustainability.

To achieve this aim in this article were used such methods as systematic, logical, comprehensive and functional approaches, structural and comparative analysis, synthesis, numerical methods of statistical data processing and methods of generalization.

The main results are: the place of agriculture in the economic structure of Brazil has been analyzed, government programs and financial instruments of agricultural support in Brazil have been investigated and Brazil's experience in the agriculture conversion on the basis of sustainability has been studied.

The scientific novelty of the results consists in the integrated approach to the studying of socio-economic, environmental, financial, institutional and organizational dimensions of sustainable agriculture; distinguishing and systematization of instruments and effective national agricultural policy of Brazil; finding the fact of high diversification of domestic and external demand for agricultural commodities.

The work is interesting for developing sustainable development strategies and government policy in the sector of Ukrainian agriculture, in the process of Brazil's agricultural sector studying.

Key words: agriculture, sustainable development, state agricultural policy, financial support instruments, Brazil.

Постановка проблеми. У будь-якій країні життєво необхідною ланкою економіки є сільське господарство. З одного боку, більше 80 % фонду споживання формується за рахунок продукції сільського господарства, тому однією з головних умов існування людини є виробництво сільськогосподарської продукції, з іншого боку, продукція рослинництва та тваринництва складає сировинну базу для промисловості. Сільське господарство формує сфери зайнятості та життєдіяльності населення, доходи фермерів, можливості для розвитку суміжних галузей, збереження культурної спадщини та захисту навколишнього середовища. Одним з пріоритетних завдань для будь-якої країни є розвиток національної економіки на засадах сталості, відповідно і розвиток сталого сільського господарства. Під сталим розвитком сільськогосподарського виробництва будемо розуміти таку систему його ведення, яка б забезпечувала постійне і достатнє постачання населенню продовольства, а промисловості – сировини за умови ефективності господарської діяльності без шкоди для навколишнього природного середовища на основі передових екологічно орієнтованих технологій.

У журналі «The Economist» (2010) було наведено таку характеристику Бразилії: «...якби Вас попросили описати країну, яка зможе домогтися лідерства на світовому ринку продовольства в найближчі 40 років, Ви, скоріше за все, відповісте так: це країна, яка в останні роки зуміла в рази збільшити обсяг виробництва продуктів харчування і при цьому має потенціал для подальшого збільшення випуску; країна, що володіє значними земельними та водними ресурсами; країна, здатна витримати серйозне збільшення поголів'я худоби; країна, яка може все це зробити без значної державної підтримки...» [1, с. 27]. Тому для дослідження сталого розвитку сільського господарства було обрано саме Бразилію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням сталого розвитку в сільському господарстві присвятили свої роботи такі науковці, як І. К. Бистряков, В. І. Благодатний, А. А. Гордійчук, Г. Д. Гуцуляк, В. В. Тарасова, О. де Барроус, Ж. Г. Гаскес, Ф. В. Луна, А. М. Озорио де Алмеда, О. І. Панков, Ж. Г. Рибейро-ВейраФильо, Дж. да Сильва та ін. [2]. Порівняльні характеристики України та Латиноамериканських країн наведені у роботах В. Г. Кременя, Д. В. Табачника, В. М. Ткаченко [3]. Більшість авторів концентрують увагу на економічному та соціальному вимірах сталості, а саме на питаннях формування доходів фермерів і сільського населення, бюджету та добробуту країни, експортних надходжень, продовольчої безпеки.

Визначення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатньо дослідженими є інституційний, інноваційний та екологічний складники сталого розвитку галузі сільського господарства, його державна підтримка в Бразилії, чим і обумовлена актуальність обраної теми.

Формулювання мети. Мета написання статті полягає в тому, щоб дати оцінку сучасного стану та вивчити досвід переходу сільського господарства Бразилії на засади сталого розвитку. Для досягнення поставленої мети автори застосували методи системного, логічного, комплексного та функціонального підходів, структурного та компаративного аналізу, синтезу, числові методи обробки статистичних даних та метод узагальнення.

Виклад основного матеріалу. За даними Світового банку, Бразилія входить до десятки найбільших економік світу, займаючи 7 місце з номінальним ВВП у розмірі 2346,118 млн дол. США після таких країн, як ЄС, США, Китай, Японія,

Німеччина, Велика Британія та Франція, п'яте місце – за чисельністю населення (203,261 млн осіб), ВНД на душу населення складав 11384,6 дол. США (на початок 2015 р.) [4]. Частка сільського господарства в структурі ВВП Бразилії складала 5,71% у 2014 р., в аграрному секторі було зайнято 15,3 % працюючих.

Сільське господарство займає одне з провідних місць в економіці Бразилії, тому сприяли певні передумови. Загальна площа території країни становить 8459 тис. км², із них сільськогосподарські угіддя складають 2750 тис. км², тобто 32,5%, за цим показником Бразилія займає 4 місце у світі і поступається лише Китаю, Австралії та США. Її загальні ресурси прісної води є найбільші у світі (5418 м³) [6, с. 29].

Різноманітний клімат створює можливості ведення багатогалузевого сільського господарства та вирощування як тропічних культур, так і культур помірного клімату. Південні та центрально-західні регіони країни мають більше родючого ґрунту і більш розвинену інфраструктуру, у них випадає велика кількість опадів. Ферми в цих регіонах використовують фактори виробництва більш інтенсивно, до того ж оснащені кращими технологіями. У Центральній частині Бразилії сконцентровані значні площі деградованих пасовищ з гарним потенціалом для виробництва сільськогосподарських культур. Переважна більшість зернових, олійних та інших культур на експорт виробляються в південних і центрально-західних регіонах. Північно-східні регіони і площа басейну Амазонки потерпають від нестачі опадів і родючих ґрунтів, відтак інфраструктура і ринки капіталу залишаються менш розвиненими, ніж у південних і центрально-західних регіонах. Тваринництво – важлива сфера в центральних і західних регіонах, у басейні Амазонки, де також зростає виробництво та експорт тропічних плодоовочевих культур [5, с. 64].

За останнім переписом населення 2006 р., фермерські господарства з площею, меншою ніж 20 га, складають дві третини від загальної кількості та займають менше 5 % сільських угідь. З іншого боку, на господарства площею, більшою ніж 1000 га, припадає лише 1 % від загальної кількості господарств, але вони концентрують 44 % сільських угідь [5, с. 64-65]. Розвитку дрібних сімейних фермерських господарств сприяли реформи, які проводились в кінці 1990-х рр. Бідним та знедоленим верствам населення надавалась можливість безкоштовного поселення в сільській місцевості, держава сприяла купівлі ними землі, що уможливило початок їх сільськогосподарської діяльності. А втім відносно низька продуктивність праці в сільському господарстві Бразилії пов'язана з дуалістичною природою галузі, де капіталомістке і великомасштабне виробництво співіснує з численними дрібними і почасти непродуктивними господарствами, які виробляють продукцію для власного споживання або для продажу на місцевих ринках. Проте такий розрив у продуктивності праці в сільському господарстві скорочується, оскільки в цілому за останні два десятиліття в економіці Бразилії, зокрема в означеному секторі, мало місце найбільше зростання продуктивності праці [6, с. 30].

За період 2005–2014 рр. обсяги виробництва сільськогосподарської продукції зросли на 81 %, рослинництва – на 73,3 %, а тваринництва – на 96,1 %, тобто майже вдвічі (див. рис. 1). Співвідношення обсягів виробництва продукції рослинництва і тваринництва майже не змінилося, у 2014 р. переважало рослинництво (64 %), частка тваринництва складала 36 %.

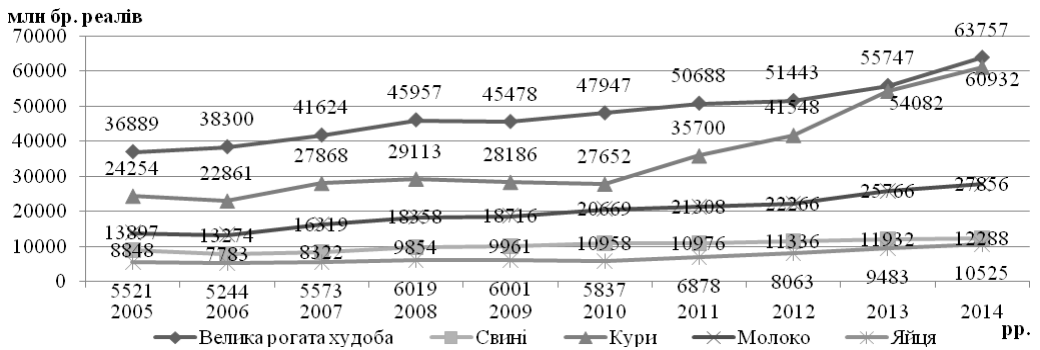

Рис. 1. Динаміка валового виробництва продукції рослинництва і тваринництва в Бразилії протягом 2005–2014 рр., млн бразильських реалів [7]

У структурі рослинництва за обсягами виробництва у 2014 р. домінувала соя (30% від загальних обсягів вирощування), причому Бразилія – другий після США світовий виробник, до того ж очікується, що найближчим часом виробництво сої зростатиме, оскільки країна має значний земельний потенціал для її вирощування. Друге місце серед рослинних культур за обсягами виробництва займала цукрова тростина (15%), третє – кукурудза (12%), затим – апельсини та кава (по 6%), (Бразилія є найбільший у світі виробник і експортер кави, на неї припадає близько третини світового виробництва та експорту), томати (5%), банани (4%), бавовна (4%), квасоля (3%), рис (3%), картопля (2%) та ін. У структурі виробництва продуктів тваринництва переважали курятина (36%), яловичина (35%), молоко (16%), свинина (7%) та яйця (6%).

У 2014 р. частка експорту сільськогосподарських товарів становила 36% від загального обсягу експорту Бразилії (у 2000 р. – 25% [5]). Бразилія є третій світовий експортер сільськогосподарської продукції з часткою ринку 5,2%, при цьому поступається ЄС (37,9% від загального світового експорту) та США (10,1%). Валютні надходження від переважно первинних сільськогосподарських товарів та продуктів переробки у 2014 р. сформували позитивне сальдо торгівлі сільськогосподарськими товарами (80,134 млрд дол. США), що забезпечило 97% активного торговельного сальдо країни. У структурі експорту сільськогосподарських товарів частка сої становила 32,5%, м'яса – 18,02%, продукція з цукрової тростини – 10,72%, лісопродукція – 10,29%, кава – 6,82%, на інші товари припадало 21,65%. Хоча Бразилія експортувала в більше ніж 180 країн, більша частина експорту продукції припадала на відносно невелику кількість країн. Якщо у 2000 р. на ТОП-10 споживачів (включаючи окремі країни ЄС) припадало 57% від загального обсягу експорту сільськогосподарської продукції Бразилії і на ТОП-20–75%, то у 2012 р. частки відповідно становили 56% і 72%. У 2014 р. провідними імпортерами були такі країни, як Китай (22,81%), США (7,24%), Нідерланди (6,33%), Росія (3,78%), Німеччина (3,59%), Венесуела (3,15%), Гонконг (3,12%), Японія (2,59%), Італія (2,57%), Бельгія (2,19%) [5, с. 68].

Результати проведеного нами кореляційного аналізу між ВНД на душу населення та обсягами сільськогосподарського виробництва й експорту (коефіцієнт достовірності апроксимації R^2 становив відповідно 0,917 та 0,9806) вказують на високу лінійну залежність добробуту від обсягів виробництва та зовнішнього попиту на сільськогосподарські товари. Товарно-регіональна структура виробництва

та споживання сільськогосподарських товарів країни диверсифікована, зовнішній попит формується на «великих» та зростаючих ринках світу.

Зростанню ефективності та конкурентоспроможності галузі сприяє комплексний підхід у реалізації стратегії сталого розвитку сільського господарства, який поєднує структурно-економічний, соціальний, екологічний, організаційно-інституційний та фінансовий механізми з відповідними інструментами їх реалізації (табл. 1).

Таблиця 1. Механізми та інструменти переходу сільського господарства Бразилії на засади сталого розвитку*

Механізми та інструменти			
Структурно-економічний	Соціальний	Організаційно-інституційний	Екологічний
– стабілізація попиту на внутрішньому та зовнішньому ринках – диверсифікація ринку тростинного цукру – диверсифікація товарно-регіональної структури експорту – розвиток суміжних та підтримуючих галузей (хімічної, освіти, науки, інфраструктури)	– програма «Нульовий голод» та супутні програми – Національний план продовольчої безпеки (2011) – освітня підготовка фахівців	– розмежування цілей, функцій, програм між Міністерством сільського господарства, тваринництва та закупівель – MAPA (для комерційного сільського господарства) та Міністерством аграрного розвитку – MDA (для сімейних господарств)	– виробництво етанолу – План боротьби зі зміною клімату (Protenova) – технологія «точного землеробства», технологія прямого посіву

*розроблена авторами за [7, 8]

Цілі, завдання і програми державної сільськогосподарської політики в Бразилії різняться для комерційного сільського господарства (великих і середніх фермерських господарств) і для малих сімейних господарств, інституційно розділені між двома міністерствами. Цілі державної політики для комерційного сільського господарства полягають: у зростанні виробництва, у т.ч. органічного походження та біопалива; покращанні технологічного оснащення господарств, сталому розвитку та забезпеченні продовольчої безпеки, доступі виробників до фінансових ресурсів, стабілізації ціни та управлінні кліматичними ризиками. Для малих господарств держава сприятиме розширенню прав та можливостей задля збільшення їх доходів; надання доступу до сільськогосподарських угідь, фінансових ресурсів, знань, навичок для фермерської діяльності або альтернативних видів зайнятості на селі.

Як видно з табл. 1, структурно-економічний механізм сталого розвитку галузі, окрім стабілізації та товарно-регіональної диверсифікації попиту на товари, містить розвиток суміжних, підтримуючих галузей – хімічної промисловості (мінеральних добрив), інфраструктури та логістики, освіти та науки. За останні кілька років Бразилія досягла успіхів у розвитку транспортної інфраструктури. У 2010 р. країна вперше зіткнулася з серйозною проблемою заторів (черга у 100 судів) під час відвантаження цукру на експорт у порту Сантус. Скорочення експорту через неврожай у 2011 р. не створило аж надто гострої проблеми, але в порту завантаження чекали 80 судів. Для збереження товару був побудований навіс RumoLogistics, що захищав від дощу під час навантаження судна. Значною подією стало відкриття в березні 2012 р. нового залізничного цукрового терміна-

лу в Рібейран-Прету потужністю 1,5 млн тонн на рік. Його будівництво скоротило строки транспортування в порт Сантус з 2-3 днів автомобільним транспортом до 10 годин – залізничним. Заплановані інвестиції в порт Сантус мали підвищити потужності із завантаження контейнерів до 8 млн ДФЕ (двадцятифутовий еквівалент – умовна одиниця виміру місткості вантажних транспортних засобів, 1 ДФЕ еквівалентний корисному об'єму стандартного контейнера довжиною 20 футів (6,1 м) і шириною 8 футів (2,44 м), висота контейнерів може відрізнятися і зазвичай перебувати в межах 1,3 м – 2,39 м, найчастіше – 2,59 м) з нинішніх 3,2 млн ДФЕ. Адміністрація порту Сантус (Codesp) інвестує 200 млн бразильських реалів в модернізацію терміналу, використовуваного компаніями Copersucar і Cosan. У разі модернізації Copersucar міжнародного терміналу його вантажопідйомність збільшиться з 5,5 млн тонн до 7,5 млн тонн. Інвестиції у трубопровідний транспорт спрямовані на спорудження мережі трубопроводів для транспортування 23 млрд етанолу з Гояс до південно-східного узбережжя Бразилії. Більше того, прокладається водний шлях (Тьете – річка Парана) для сприяння перевезенню етанолу в західній частині штату Сан-Паулу. У січні 2012 р. компанія ALL logistics ввела в експлуатацію залізничну гілку для перевезення етанолу від групи заводів в Мату-Гросу-ду-Сул до столиці штату Кампу-Гранді [9, с. 25-26].

Вища аграрна освіта стала популярною під час сільськогосподарського буму в країні, коли збільшився попит на кваліфікованих фахівців. В університетах число сільськогосподарських курсів для бакалаврів з 1991 по 2011 рр. зросло в 6 разів (становило 830 у 2011 р.), кількість випускників збільшилась майже в 4 рази. Найбільш популярними серед студентів були дисципліни «Рослинництво і тваринництво» та «Ветеринарія». У порівнянні з іншими країнами наукові дослідження в Бразилії є вузькоспеціалізовані на сільському господарстві. 19,4% наукових публікацій бразильських авторів і 11% виданих патентів були пов'язані із сільським господарством, за цими показниками Бразилія випереджає Австралію, Канаду, ЄС та США. Для поширення інновацій та нових технологій у Бразилії створили Корпорацію сільськогосподарських досліджень Embrapa, діяльність якої пов'язана з розвитком агросектора і суміжних секторів. У коло її інтересів входять природні ресурси, контроль рівня захворюваності, вивчення можливостей генетики, проблеми навколишнього середовища, зростання продуктивності, підвищення якості сільськогосподарської продукції, оптимізація збору врожаю, постачання обладнання малим господарствам, використання електронного обладнання в аграрній сфері. Великого значення для інтенсифікації аграрного виробництва в Бразилії набули технологічні інновації – «точного сільського господарства» та технології прямого посіву (No-till). Остання передбачає відмову від перекопування землі, тобто посів прямо в пожнивні рештки і їх консервація на полі, що відіграє важливу роль у процесі вирощування сільськогосподарських культур.

Досягнення екологічних цілей сталого розвитку сільського господарства Бразилії пов'язано з виробництвом альтернативних видів палива – етанолу із цукрової тростини, застосуванням екологічно орієнтованих технологій, протистоянням кліматичним змінам. Динаміка виробництва цукру та етанолу з тростинної сировини у 2000-2014 рр. та прогнози до 2024 р. наведені на рис. 2. Якщо у 2000 р. частка цукрової тростини для виробництва цукру становила 48,1 %, то із зростанням виробництва вона зменшилась у 2014 р. до 44,8 %, відповідно етанолу збільшилась з 51,9 % до 55,2 %. Згідно з прогнозами ФАО та ОЕСР, до 2024 р. частка цукрової тростини на виробництво цукру зменшиться до 39,9 %.

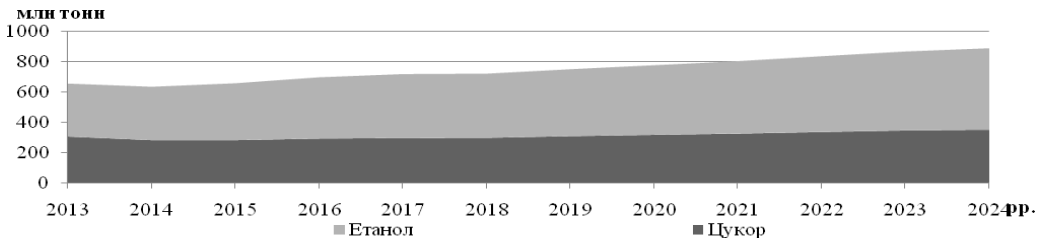

Рис. 2. Прогнозована динаміка виробництва цукру та етанолу з цукрової тростини в Бразилії протягом 2000–2024 рр., млн тонн [5, с. 83]

Отже, обсяги виробництва етанолу у 2024 р. порівняно з 2013 р. мають збільшитися з 27,96 млрд л до 42,48 млрд л, внутрішнє споживання за той же період зросте на 53 % – з 25,46 млрд л до 39 млрд л. Основна частина виробленого етанолу споживається на внутрішньому ринку, обсяги експорту складуть лише 8,2 % у 2024 р.

Соціальний напрям сталого розвитку Бразилії виявився найбільш «проривним», найвидатнішим досягненням за останні декілька десятиліть. Бразилія досягла суттєвого зменшення показників бідності, при цьому частка населення, що живе менше ніж на 1,25 дол. США за день, скоротилася з 7,2 % до 3,8 % за період 2005–2012 рр., а частка населення, що живе менше ніж на 2 дол. США у день, скоротилася з 15,5 % до 6,8 % за той же період. Новий підхід до вирішення проблеми бідності та голоду був реалізований у 2003 р. із впровадженням Програми нульового голоду (Zero Hunger Program). Програма як пріоритет державної політики передбачала: забезпечення населення продовольством; розвиток приватного сільського господарства; підтримку проектів у сфері підприємництва серед людей з низьким рівнем доходу. Окрім того, було розроблено та запроваджено декілька супутніх програм, у тому числі:

- Національну програму з розвитку приватного сільського господарства (Programa Nacional de Fortalecimento da Agricultura Familiar, Pronaf), яка діє з 2009 р., у 2010 р. на її реалізацію було виділено понад 1 млрд реалів (490,5 млн дол. США);

- програму «Безпечний урожай» (Garantia-Safra), мета якої – компенсувати збитки фермерам через посуху (у 2012 р. 750 тис. фермерів отримали за програмою понад 281 млн дол. США);

- програму «Безпечне сімейне сільське господарство», метою якої є підтримка фермерських господарств, фермерів, що вирощують експортні та зрощувані культури, у разі їх нереалізації держава компенсує 65 % від очікуваного доходу;

- програму «Сімейна допомога» (Bolsa Familia), в рамках якої надається фінансова підтримка бідним сім'ям, які мають дітей, у забезпеченні шкільної освіти і вакцинацій [9, с. 37].

Особливої уваги заслуговують фінансові механізми та інструменти підтримки розвитку сільського господарства. Обсяги державного фінансування сільського господарства відповідно до критеріїв СOT наведені у табл. 2.

За даними ОЕСР, у 2014 р. загальна підтримка сільського господарства (TSE) становила 0,5 % ВВП країни. Порівняно з 2012 р. обсяги підтримки виробників (PSE) у 2014 р. зросли на 53 %, але відсоток підтримки виробників (PSE) від загальної вартості виробництва становив 4,4 %, що повністю відповідає положенню de minimis Угоди про сільське господарство для розвинених країн світу. Част-

ка PSE в загальній підтримці сільського господарства становила 85,9 %, а частка товарів, на які поширювалася ринкова підтримка цін, у 2014 р. склала 78,7 %. На відміну від розвинених країн світу, частка заходів «зеленої корзини» – фінансування загальних послуг для сільського господарства (GSSE) в Бразилії – складала 14 % у 2014 р., порівняно із 2012 р. скоротилася більше ніж на 4%. Підтримка споживачів (CSE) у сумі -849 млн бразильських реалів указує на наявність прихованого податку на споживачів через підтримку високих ринкових цін, за останні роки (2012–2014) навантаження на споживачів зменшилося у 4,8 рази.

Таблиця 2. Оцінка підтримки сільського господарства Бразилії протягом 1995-2014 рр., млн бразильських реалів [8, с. 91]

Показник	Роки				
	1995-1997	2012-2014	2012	2013	2014
Загальна вартість виробництва	54738	416968	370387	432481	448035
Частка товарів, на які поширювалася ринкова підтримка цін, %	73,4	78,9	80,8	77,1	78,7
Підтримка виробників (PSE)	-6809	15773	13430	13366	20523
Відсоток PSE від загальної вартості виробництва, %	-11,9	3,7	3,6	3	4,4
Частка PSE в загальній підтримці сільського господарства, %		83	80,5	81,4	85,9
Фінансування загальних послуг для сільського господарства (GSSE)	2914	3162	3078	3056	3353
Сільськогосподарські дослідження та інновації	675	465	513	464	419
Інспекція та контроль	109	218	214	269	172
Розвиток інфраструктури	1 697	1 623	1 461	1 589	1 819
Маркетинг та просування товарів	8	195	465	50	68
Інше	425	661	425	684	874
Частка GSSE в загальній підтримці сільського господарства, %		17,0	18,4	18,6	14,0
Підтримка споживачів (CSE)	6505	-3606	-5885	-4085	-849
Загальна підтримка сільського господарства (TSE)	-3879	18996	16690	16422	23875
Відсоток TSE від ВВП, %		0,4	0,4	0,3	0,5

Складниками державної підтримки сталого розвитку комерційного сільськогосподарства передусім можна назвати цінову підтримку, пільгові кредити виробникам та страхування (див. табл. 3).

Фінансова підтримка надавалася за такими програмами:

– програма підтримки інвестицій в сільське господарство – фінансує придбання нового вітчизняного обладнання та сільськогосподарської техніки, крім того, проекти технологічних інновацій, інфраструктури та логістики (PSI, відсоткова кредитна ставка дорівнювала 3,5 %, за даними 2013-2014 рр.; 28 % від загального обсягу фінансування державних програм сільського господарства);

– програма скорочення викидів парникових газів у сільському господарстві – надає кредити господарствам, які сприяють скороченню викидів (ABC, відсоткова ставка – 5 %; 18 % від загального обсягу фінансування);

– програма будівництва і розширення складських приміщень – фінансує будівництво приватних сховищ для первинних виробників і зернотрейдерів (Storages Programme-PCA, відсоткова ставка – 3,5 %; 14 % від загального обсягу);

Таблиця 3. Фінансові інструменти підтримки сталого розвитку сільського господарства Бразилії

Способи підтримки	Фінансові інструменти / програми
Підтримка цін	<p>Для комерційного сільського господарства:</p> <ul style="list-style-type: none"> - мінімальні гарантовані ціни оголошуються на регіональному рівні - прями державні закупівлі - надбавки комерційним покупцям, які платять мінімальні ціни за поставку виробників - державні та приватні опціонні контракти <p>Для сімейних господарств:</p> <ul style="list-style-type: none"> - встановлення мінімальних цін для дрібного сільського господарства - Програма закупівель продовольства (РАА) - Програма гарантії ціни для сімейного сільського господарства (PGPAF)
Кредитування	<p>Інвестиційні кредити для комерційних ферм надаються за програмами НБЕСР:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Програма підтримки інвестування в сільське господарство (PSI) - Програма скорочення викиду парникових газів (ABC) - Програма будівництва і розширення складських приміщень (Storages Programme-PCA) - Національна програма підтримки середніх виробників (Pronamp) - Програма капіталізації сільськогосподарських кооперативів (ProcarAgro) - Програма з просування технологічних інновацій у с/г виробництві (Inovagro) - Програма реконструкції і насадження нової цукрової тростини (Progenova) - Програма модернізації сільського господарства і збереження природних ресурсів (Moderagro) - Програма стимулювання зрощення (Moderinfra) - Програма модернізації парку сільськогосподарських тракторів і комбайнів (Moderfrota) <p>Інвестиційні кредити для сімейних ферм охоплюють широкий спектр інвестиційних кредитних ліній в основному під егідою Національної програми по зміцненню сімейного сільського господарства (PRONAF)</p>
Страховання	<p>Підтримка у вигляді страхових субсидій:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Програма страхових субсидій для сільського господарства (PSR) для комерційних виробників, що працюють зі страховими компаніями, затвердженими урядом - Програма ProAgro для комерційного сільського господарства - Програма гарантії Safta для сімейних ферм <p>Компенсація фермерам за втрати виробництва внаслідок стихійних лих</p>

*розроблена авторами за [7, 8]

– національна програма підтримки середніх виробників – підтримує різні інвестиції в сільськогосподарські підприємства за умови підвищення ними продуктивності і зменшення виробничих витрат (Pronamp);

– програма капіталізації сільськогосподарських кооперативів – підтримує капіталізацію і реструктуризацію підприємств сільського господарства, переробку сільськогосподарської продукції, вирощування аквакультури і розвиток рибальських ферм шляхом фінансування платежів і оборотного капіталу (ProcarAgro, відсоткова ставка – 5,5 %; 13 % від загального обсягу);

– програма з просування технологічних інновацій у сільськогосподарському виробництві – спрямована на підтримку введення технологічних інновацій і пе-

редових сільськогосподарських і управлінських ідей, у т.ч. технології «точне землеробство», придбання генетичних матеріалів і племінних тварин, автоматизація птахівництва, свинарства і молочного тваринництва, програмне забезпечення менеджменту, моніторинг та автоматизація процесів на фермах, технічна допомога та навчання (Inovagro, відсоткова ставка – 3,5 %; 4 % від загального обсягу);

– програма реконструкції і насадження нової цукрової тростини – прийнята у 2012-2013 рр., підтримує реабілітацію і створення нових цукрових плантацій з метою розширення виробництва цукру і етанолу (Progenova, відсоткова ставка – 5,5%; 16 % від загального обсягу);

– програма модернізації сільського господарства і збереження природних ресурсів – поєднала багато раніше діючих кредитних програм, орієнтованих на конкретні сектори та види діяльності, тому вона є різнопланова та має багато бенефіціарів (підтримує, по-перше, інвестиції в модернізацію підприємств та розширення бізнесу; по-друге, діяльність, пов'язану зі здоров'ям тварин, у тому числі в рамках Національної програми з контролю та викорінення бруцельозу та туберкульозу, впровадження системи нагляду за тваринами; по-третє, придбання, транспортування і поліпшення ґрунту і матеріалів для його відновлення) (Moderagro, 2 % від загального обсягу державного фінансування) [6, с. 98].

До речі, у 1994 р. у Бразилії був започаткований механізм надання кредитів сільськогосподарським виробникам під заставу майбутнього врожаю (аграрних розписок), до цього часу 80 % витрат фінансувала держава. Частка інвестиційних кредитів для комерційних ферм за вищенаведеними державними програмами становила 58 % (24850 млн бразильських реалів), для сімейних ферм – 10 %, за рахунок приватних інвестицій профінансовано 32 % у 2013/14 маркетинговому році. Запровадження аграрних розписок дозволило уникнути тягаря фінансування з боку держави, спростити систему та процедуру отримання кредитів, залучити приватні інвестиції в аграрну сферу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Позитивні зрушення у сільському господарстві в контексті його переходу на засади сталого розвитку забезпечили комплексний підхід до реалізації стратегії розвитку галузі, що поєднує в собі структурно-економічний, соціальний, екологічний та організаційно-інституційний механізми з відповідними інструментами реалізації. Конкурентоспроможності та ефективності галузі сприяла стабілізація попиту на сільськогосподарські товари одночасно на внутрішньому та зовнішньому ринках, їх товарно-регіональна диверсифікація, розвиток суміжних та підтримуючих галузей (хімічної промисловості та сільськогосподарського машинобудування, освіти, науки, транспортної інфраструктури та логістики), технологічні інновації (технології «точного землеробства», «прямого посіву», діяльність Корпорації сільськогосподарських досліджень Embrapa). Цілі та програми сільськогосподарської політики для комерційних та сімейних господарств організаційно та інституційно розмежовані між двома міністерствами. Законодавчо-організаційне сприяння розвитку сімейних господарств з боку держави забезпечило зростання їх доходів та скорочення крайньої бідності та голоду. Екологізація галузі відбувається через збільшення виробництва та споживання етанолу, реалізацію Плану боротьби зі зміною клімату. В умовах обмежених обсягів державного фінансування й дотримання положень Угоди про сільське господарство СОТ, в Бразилії діють програми страхування та кредитування майбутнього врожаю на засадах приватно-державного партнерства (у вигляді аграрних розписок).

Бібліографічні посилання

1. Савельєва, А. В. Бразилія на мировому ринку продовольства [Текст] / А. В. Савельєва // Латинська Америка. – 2012. – №10. – С. 28–37.
2. Панков, О. І. Сталій розвиток у сільському господарстві / О. І. Панков // Ефективна економіка. – 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=750>. – Заголовок з екрана.
3. Андрійчук, В. Г. Економіка аграрних підприємств. Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероб. [Текст] / В. Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
4. Офіційний сайт Світового Банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/>. – Заголовок з екрана.
5. OECD-FAO Agricultural Outlook 2015-2024. – OECD/FAO. – 2015. – 148 с.
6. Innovation, Agricultural Productivity and Sustainability in Brazil. OECD Food and Agricultural Reviews. – OECD. – 2015. – 138 с.
7. Офіційний сайт Міністерства сільського господарства Бразилії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agricultura.gov.br/ministerio/gestao-estrategica/valor-bruto-da-producao>. – Заголовок з екрана.
8. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2015. – OECD. – 2015. – 298 с.
9. Медушевський, Н. А. Бразилія [Текст] / Н. А. Медушевський // Вестник международных организаций. – 2012. – Вип. 4 (39). – С. 33–58.

Надійшла до редколегії 28.01.2016

УДК 338:46:621.395+330.43

С. О. Гапоненко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ДЕФІНІЦІЇ РОЛІ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ НА СВІТОВОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

Методами економетричного моделювання проведено дослідження впливу ВВП за ПКС на розвиток телекомунікаційної галузі на світовому рівні та на рівні національних економік США, Китаю та України. Виявлено певні відмінності ролі телекомунікаційної галузі у формуванні світової та національної економік, залежно від рівня розвитку.

Ключові слова: телекомунікаційна галузь, національна економіка, світова економіка, економетричне моделювання, регресійна модель.

С. О. Гапоненко

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Украина

ЕКОНОМЕТРИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ДЕФИНИЦИИ РОЛИ ТЕЛЕКОММУНИКАЦИОННОЙ ОТРАСЛИ НА МИРОВОМ И НАЦИОНАЛЬНОМ УРОВНЯХ

Методами економетрического моделирования проведены исследования влияния ВВП по ППС на развитие телекоммуникационной отрасли на мировом уровне и на уровне национальных экономик США, Китая и Украины. Выявлены определенные различия роли телекоммуникационной отрасли в формировании мировой и национальной экономик в зависимости от уровня развития.

Ключевые слова: телекоммуникационная отрасль, национальная экономика, мировая экономика, економетрического моделирования, регрессионная модель.